

RESSENYA DE *DE L'ANARQUISME AL FOLKLORE. CELS GOMIS I MESTRE (1841-1915)* D'EMILI SAMPER PRUNERA (PUBLICACIONS URV,

TARRAGONA, 2013, 214 PÀGINES)

Vicent Vidal Lloret

Universitat d'Alacant

Els reculls i els estudis folklòrics de la Catalunya de finals del segle XIX van tenir en Cels Gomis i Mestre (Reus, 1841 – Barcelona, 1915) una figura excepcional. Allunyat de les perspectives literàries o romàntiques de la disciplina que li eren contemporànies, el folklorista reusenc, marcat per una ideologia anarquista i progressista i per una trajectòria laboral i vital d'un gran interès, va superar amb encert moltes de les traves que impedièren dotar el folklore d'una metodologia adequada. *De l'anarquisme al folklore. Cels Gomis i Mestre (1841-1915)*, d'Emili Samper, en fa el resseguiment biogràfic i bibliogràfic més complet i minuciós que s'ha editat fins al moment.

El volum és una part de la tesi doctoral de Samper, *Cels Gomis i Mestre: Biografia i narrativa folklòrica*, llegida el 2013 a la Universitat Rovira i Virgili. Dedicat a la recerca de diferents aspectes del folklore, Emili Samper és, a hores d'ara, el principal investigador sobre Cels Gomis: hi ha dedicat un bon nombre d'estudis i, amb aquest llibre, es posiciona com el principal referent sobre l'autor. A banda d'aquest volum i de diversos articles, destaca el pròleg a la recent reedició de la *Zoologia popular catalana* de Cels Gomis (edicions Sidillà, 2014). Ha col·laborat, així mateix, en projectes d'un notabilíssim interès per al desenvolupament dels estudis etnopoètics catalans, alguns dels quals han acabat editant-se en format de llibre, com *El patrimoni oral a les comarques de Tarragona. Relats tradicionals* (2005) de Carme Oriol, amb la col·laboració de Txell Granados i ell mateix, o el *Repertori biobibliogràfic de la literatura popular catalana: el cicle romàntic* (2011), coeditat per Samper i Oriol; en els dos últims anys, a més, a la memòria d'un dels seus mestres, Josep Maria Pujol, n'ha publicat algun petit perfil biobibliogràfic i, amb Carme Oriol, n'ha editat l'obra folklòrica en *Això era i no era. Obra folklòrica de Josep*

M. Pujol (2013) i, parcialment, l'ha donada a conèixer en anglès amb l'edició de *Three Selected Papers on Catalan Folklore* (2013), també en coedició amb Carme Oriol. El seu últim llibre publicat, *Llegendes de Tarragona* (2014), tot un èxit en la recepció, és una bona mostra de la seva passió per l'etnopoètica catalana fins i tot fora dels àmbits més acadèmics.

En *De l'anarquisme al folklore* es reconstrueix la trajectòria de Gomis a partir d'una gran quantitat de dades arxivístiques, quaderns de notes, dietaris i material publicat. S'enceta amb un pròleg d'un investigador fonamental en el panorama folklòric català contemporani, l'antropòleg Llorenç Prats, autor també de diversos estudis relacionats amb el reusenc. No es podria haver triat una millor presentació, que convida a descobrir «la modernitat de Cels Gomis, el nostre contemporani». L'obra s'estructura en quatre grans capítols que, precedits d'una introducció que serveix d'estat de la qüestió, aborden la biografia i l'obra completa de l'autor des d'una òptica interdisciplinària, global i contextualitzada: «Perfil biogràfic», «Ideologia i política», «Excursionisme i folklore» i «Pedagogia i literatura», a més de l'epíleg i els apèndixs.

Sobre el «Perfil biogràfic» que es dibuixa en el primer capítol, es destaca en Gomis una personalitat activa, científicament capaç i curiosa. El fet que fos enginyer el porta a viatjar per diferents llocs de l'Estat espanyol, amb els consegüents canvis de residència, i això el fa portar diaris, agendes i llibretes de camp en què pren nota de diversos aspectes, entre els quals destaquen, a banda dels professionals, les observacions folklòriques, historicosocials, lingüístiques, etc., sempre des d'una ideologia progressista. En uns anys en què l'observació de camp sobre la llengua catalana comencen a emergir, les apreciacions lingüístiques de Gomis són d'una gran modernitat per la seva sensibilitat i pel respecte i l'observació de la variació. Les seves inquietuds, però, no es mostren només en els seus textos: esdevindria membre de la junta que s'encarregaria de la Biblioteca Pública Arús i dirigiria la revista *Cataluña*, destinada a divulgar en els territoris hispanoparlants les reivindicacions i la realitat dels territoris catalanoparlants. En els seus darrers anys no minvaria pas la seva activitat, ben notable en els seus treballs folklòrics i excursionistes.

Tot i provenir d'una família de tradició monàrquica, en el capítol segon, «Ideologia i política», s'explica com Gomis va abraçar primer el republicanisme federalista i després l'anarquisme, sempre amb elements nacionalistes. Relacionat amb Valentí Almirall, participà com a secretari del Club dels Federalistes, dirigit per aquell, des d'on es proposaven idees democràtiques, republicanes, federalistes i laïcistes. Va participar en els aixecaments de 1869 provocats pels anomenats «federalistes intransigents» i per això es veié forçat a exiliar-se. És així que es relacionà amb l'Associació Internacional de Treballadors, s'afilià a l'Aliança Internacional de la Democràcia Socialista i entrà en contacte amb Bakunin. El pensament de Gomis deriva amb el temps des del federalisme republicà al radicalisme obrerista antiooperativista i internacionalista, sense separar-se del catalanisme. Posarà sovint de manifest el seu pensament polític tant en articles com en algunes composicions literàries, que evolucionen des de la reivindicació optimista del treball i dels treballadors com a motor del progrés a la crítica de les condicions del treballador i a la diferència entre classes. Destaca, per això, la dura lletra alternativa a l'himne d'«Els segadors» que va publicar com a contrarèplica al concurs de versions, que també va criticar. A partir de 1894, quan Gomis fixa el seu domicili habitual a Barcelona, la seva signatura pràcticament desapareix de les publicacions polítiques, cosa que coincideix amb la radicalització de l'anarquisme català, per bé que no deixarà de reclamar la llibertat de l'individu ni de manifestar la seva ideologia en el conjunt dels seus escrits.

En «Excursionisme i folklore», Samper comença per situar Gomis, seguint Llorenç Prats, dins la generació de folkloristes posterior a la de la Renaixença, amb autors com Pau Bertran i Bros o Sebastià Farnés com a contemporanis. Aquesta generació, diferenciada dels seus predecessors, que segueixen una orientació marcadament literària, té un interès més «científic» pel folklore i n'amplien el camp d'estudi més enllà dels materials verbals. Gomis es converteix aviat en col·laborador del *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana* i durant aquests anys publica els seus treballs folklòrics principals. El primer treball exclusiu de Gomis més enllà de les ressenyes d'excursions és «La lluna segons lo poble» (1884), en què presenta dites, tradicions i costums al voltant de la lluna: no pas

per a «perpetuar-les», sinó per a «destruir-les», en paraules de Gomis: segons Samper, Gomis pretén recollir aquestes creences «per contraposar-les a les explicacions racionals i científiques i per evidenciar la necessitat del treball i del progrés per a superar les dificultats» (p. 102). Aquesta perspectiva es mantindrà constant en els seus treballs. En aquest mateix any de 1884, en «Lliteratura oral catalana» fa la primera aportació teòrica: un conjunt de notes al voltant de la recollida de material folklòric, amb un pla de treball, consells sobre el mètode, etc., en què recorda la necessitat del respecte absolut al material recollit, ja siga poc elevat literàriament o amb particularitats lingüístiques i dialectals, cosa que el distingeix dels folkloristes del seu temps i l'acosta a les idees actualment vigents. En aquestes i en altres reflexions teòriques, Gomis reivindica el poble, on cal cercar aquesta tradició, des d'una òptica de ressonàncies romàntiques; no deixa, però, de tenir una idea moderna del treball de camp, com la importància que dóna a les variants en l'estudi del folklore o la reivindicació ja esmentada del respecte a l'oralitat. Encara en aquest any l'Associació d'Excursions Catalana inicia la publicació d'una Biblioteca Popular dedicada exclusivament al folklore: del total de nou volums que es publicarien, quatre són només de Gomis i a més participa en un volum col·lectiu. És una mostra, doncs, de la intensa activitat folklòrica de Gomis al si de l'excursionisme català. Samper analitza sumàriament les publicacions folklòriques més importants, com la *Botànica Popular*, la *Meteorologia y agricultura populars*, la *Zoologia popular catalana* o *La bruixa catalana*, mostra el coneixement del reusenc de folkloristes europeus de la talla de Paul Sébillot o Jules Michelet i evidencia l'erudició i la modernitat de Gomis en la seva tasca.

El capítol més curt dels quatre, «Pedagogia i literatura», recorre els textos en què Gomis exercí de literat i pedagog, com a creador dels materials o com a traductor o editor. Convençut com estava de la necessitat de formar les classes populars i de reivindicar la ciència per al progrés de la societat, Gomis no s'estava de crear manuals pedagògics per a mestres i alumnes que seguissen aquest pensament i que col·laboressen a formar individus capaços i crítics, conscients dels errors de les supersticions i de la necessitat d'identificar-les per poder superar-les. La vessant literària de Gomis és, potser, la menys important, si bé no deixa de tenir

interès pel fet que reflecteix la seva ideologia i el seu context literari: escriu sobre les meravelles de la naturalesa, sobre la força del poble, sobre diverses qüestions polítiques, etc., a més de composicions popularitzants, sobretot en castellà, també dedicades al poble.

L'«Epíleg: “De l'anarquisme al folklore”» que clou l'estudi és una síntesi que subratlla els aspectes més destacats del pensament de Cels Gomis, que n'impregna tota l'obra, i de la seva tasca, especialment en la seva novetat com a folklorista pels seus mètodes tan atípicament moderns. Com anota Samper, «Anarquista català recol·lector de folklore o folklorista d'idees anarquistes, Cels Gomis i Mestre es mou de l'anarquisme al folklore [...] i ho fa transmetent idees i escrivint sentències que, a dia d'avui, cent anys més tard, són encara plenament vigents» (p. 165). En els apèndixs hom trobarà dos documents valuósíssims i molt detallats: una relació completa de l'obra publicada, la més àmplia referenciada fins ara, i un quadre temporal esquemàtic que relaciona els fets i les obres més destacades de l'autor amb el context històric català, espanyol i mundial.

De l'anarquisme al folklore és un llibre extraordinàriament interessant per a un home que ja ho era, *per se*, d'extraordinari i d'interessant. Samper estructura justament tota la informació i l'anàlisi que és capaç de recopilar —que, per cert, fa la sensació de ser tota la que existeix, per la quantitat i el detall de les activitats i publicacions que s'arriben a documentar. I ho combina encertadament amb la veu de Cels Gomis mateix i de distints crítics que n'han dit la seva a través del report de textos i fragments, cosa que permet completar-ne la trajectòria vital i professional i obtenir-ne una visió múltiple, precisa i, a més, amena. Amb aquest volum, la història del folklore català compta amb un recurs de primer ordre per comprendre no solament un dels seus personatges més rellevants, sinó també el moviment excursionista en què s'inscriu i, més encara, l'evolució posterior dels estudis i reculls folklòrics a Catalunya. Les valuoses aportacions de Gomis en aquest camp, tant pel contingut com, sobretot, per la metodologia, degueren resultar ben útils per a folkloristes posteriors i no cal dir que encara avui som a temps d'aprendre'n.